

KRUHY PLNÉ ZVĚDAVOSTI A RADOSTI

Na začátku naší cesty k učitelství byla chuť učit jinak. Vždycky nám záleželo na tom, aby se děti cítily ve škole dobře, aby jim učení dávalo smysl. Také si myslíme, že do školy si děti chodí nejen pro vědomosti a dovednosti, ale měly by se učit spolupráci a vzájemnému respektu. Oporu pro toto vše jsme našly v programu Začít spolu.

AUTOR: OLGA NOVOTNÁ A ELIŠKA ROMO SANCHEZ

Program **Začít spolu** usiluje o aktivní zapojení dětí. V České republice je realizován od roku 1994 v MŠ a od roku 1996 na ZŠ (1. stupeň). Program vznikl za účelem šíření demokratických principů ve vzdělávání, a to především v posttotalitních zemích východního bloku. Ve výuce vedené dle tohoto programu poskytujeme dětem prostor učit se vlastní činností a prožitkem. Nabízíme příležitost vyhledávat a zpracovávat informace, učit se z různých zdrojů, od sebe navzájem, prezentovat své myšlenky, objevovat, experimentovat, užívat rozmanité strategie řešení problémů, týmově spolupracovat, svoje činnosti si plánovat a reflektovat. Prostředí tříd Začít spolu je uspořádáno do center aktivit a vybaveno vhodnými pomůckami podporujícími samostatnost. Chybu považujeme za přirozenou součást učení. Podporujeme vnitřní motivaci dětí k celoživotnímu vzdělávání. Záleží nám na spolupráci s rodinou i širší společností.

Den začínáme **ranním kruhem**, který je místem pro setkávání na začátku dne. Poté následuje **společná práce** nejčastěji v českém jazyce a matematice. Celá třída pracuje většinou na stejném zadání, někdy pracují děti samostatně nebo kooperativně ve dvojicích či malých skupinách. Připravené úkoly mohou být odstupňovány podle obtížnosti od takových, které předpokládají zvládnutí základního učiva, až po úlohy nadstavbové. Po přestávce děti pracují v **centrech aktivit**. Úkoly, které jsou pro děti připravené, se vztahují k jednomu tématu, které v daném období řešíme, jsou zadávány většinou kooperativně, tak aby vedly děti ke spolupráci a vzájemné pomoci. V každém centru aktivit pracuje skupina dětí na jiném úkolu. Nejčastěji otevíráme centra psaní, čtení, matematiky, ateliér, vědu a objevy. Učitel/ka

přechází do role pozorovatele a pomocníka. Sledujeme, jak se dětem daří, poradíme tam, kde děti narazí na problém. Závěr dne patří **hodnoticímu kruhu**, kde děti prezentují svoji práci, sdílí úspěchy a podporují se navzájem.

fotografie k článku © z archivu autorek

RANNÍ KRUH

Když jsme začaly s ranním kruhem, bylo to, jako bychom otevřely novou kapitolu ve výuce. Místo aby děti seděly v řadách a čekaly na učení, vytváříme společné dobrodružství. Každý den začínáme tím, že si sedneme do kruhu a sdílíme něco ze svého života. Ranní kruh není jen o tom, co chceme sdílet my dospělí, ale hlavně o tom, co chtějí sdílet děti. Jsou to ony, kdo nám přináší své zážitky, mohou se podělit o své radosti a starosti či přinést otázky, které reflektují probíraná témata nebo vzájemné vztahy. Vidíme je jako naše partnery ve vzdělávání, kteří mají čím přispět. Na ranním kruhu často otevíráme nové téma. Učitel či učitelka zkoumá, co děti již vědí, jaké otázky je zajímají, a společně s nimi plánuje aktivity, které se budou týkat daného tématu. ▶

Cílem ranního kruhu je vytvořit prostředí pro rituály, sdílení, komunikaci, budování třídního kolektivu, evokaci a představení toho, co nás daný den čeká. Je příjemným vstupem do nového dne i přirozeným předělem mezi příchodem z domova a vlastní výukou. Slouží k posílení vzájemných vztahů, zlepšení komunikace a k vytváření pozitivní atmosféry na celý den. Kruh napomáhá i budování a posilování kamarádkých vztahů. Děti se navzájem podporují, smějí se spolu a vytvářejí pouta, která nejsou jen o školním učení, ale o životě samotném. V ranním kruhu se pochlubí, co zajímavého zažily, a nemají pak potřebu si to sdělovat v průběhu výuky, kdy se věnujeme jiným otázkám. Děti se učí vyjadřovat, vybírat, co je podstatné, naslouchat druhým a diskutovat.

V programu Začít spolu na **ranní kruh** navazuje práce s ranní zprávou, která zajímavým způsobem pomocí obrázků, šifer nebo kvízů informuje děti o průběhu daného dne. Ranní zpráva má formu dopisu a povzbuzuje děti k další práci. V některých případech podněcuje další diskusi a vede k aktivní účasti a komunikaci. Starší žáci si ranní zprávy připravují a prezentují sami, a tím získávají zkušenosti a dovednosti i v oblasti kreativního veřejného projevu.

Ranní kruhy a zprávy se staly našimi společníky na cestě za věděním s tou správnou dávkou zvědavosti a radosti. Ranní kruh nás naučil jenom vyučovat, naučil nás také naslouchat. Naučil nás být pružné a vnímat potřeby dětí. A co je nejlepší, naučil nás, že výuka může být zábavná a přínosná zároveň.

HODNOTICÍ KRUH

Na závěr každého dne po práci v centrech aktivit nastává reflexe a představení vlastní práce. Děti hodnotí nejen, co se jim líbilo, nelíbilo, co by se dalo zlepšit, ale zejména se zamýšlí nad průběhem a výsledky své práce.

Hodnoticím kruhem se neohlížíme pouze na **výsledek**, ale společně zkoumáme celý **proces** učení. Chceme vědět, co fungovalo dobře, co můžeme vylepšit, a především, co jsme se během té cesty naučili.

Při hodnocení nám pomáhají **kritéria**. Děti si je tvoří samy nebo se s nimi seznamují již na začátku hodiny, center aktivit nebo projektu. Kritéria provázejí děti nejen procesem hodnocení, ale zejména vlastní činností. Mohou pomoci zajistit, že tento proces bude účinný, smysluplný a poskytne žákům příležitost k hlubší reflexi a učení se z jejich zkušenosti.

Hodnoticí kruh je důležitým prvkem responzivní výuky, protože na základě průběžného hodnocení v jeho rámci je možné přizpůsobit výuku tak, aby byla co nejefektivnější pro každého žáka. V kruhu dochází mezi dětmi k evaluaci, dávají si ocenění a doporučení, jak se dále zlepšovat. Vzájemné hodnocení podporuje rozvoj komunikačních dovedností, empatie a schopnosti konstruktivně vyjádřit názory a zaplnit vazbu.

Výuka v hodnoticím kruhu není jen o výsledcích, ale také o procesu, jak vytvořit interaktivní a smysluplný prostor pro učení, kde se každý žák cítí slyšen a oceněn. A to je přece ten nejlepší způsob, jak se společně učit!

JAK SPRÁVNĚ NASTAVIT „KRUH“ VE TŘÍDĚ?

CO SE NÁM OSVĚDČILO:

Základní pravidla

Ke správnému nastavení aktivní komunikace v kruhu a vytváření pozitivní atmosféry ve třídě nám pomáhá dodržování následujících pravidel, která **platí pro všechny zúčastněné**:

1. Právo mluvit – nasloucháme tomu, kdo mluví; mluví jen jeden, ostatní naslouchají.
2. Právo zdržet se mluvení nebo aktivit – učíme se rozhodovat sami za sebe.
3. Pravidlo úcty – zdržíme se zpochybňování, vysmívání, kritizování.
4. Pravidlo zachování soukromí – přispívá k pocitu důvěry a bezpečí.

(Zdroj: *Když chybí kamarádi, ZAS DOMA, Radka Chaloupková*)

Techniky podporující diskuzi

- Posílání mluvitka:
Posílání kamínku, mušličky nebo jiného předmětu je rychlým způsobem, jak urychlit průběh ranního kruhu. Mluvitko symbolizuje právo mluvit a sdělovat své myšlenky. Pouze ten, kdo drží mluvitko, má právo mluvit.

- Tiché signály:
Účinným nástrojem pro vyjádření vlastního názoru bez nutnosti mluvit je technika „Tiché signály“. Tato technika zahrnuje použití vizuálních signálů nebo gest, které členové kruhu používají k vyjádření svého souhlasu, nesouhlasu nebo jiných emocí a postojů během diskuze nebo aktivit.

Tiché signály mohou zahrnovat

1. Poklepávání na srdce, rameno: děti vyjadřují, že souhlasí s tím, co bylo řečeno.
2. Palec nahoru/dolů: použití palce nahoru/dolů indikuje, že mluvčí říká pravdu/nepřavdu.
3. Otáčení rukou: otáčení rukou (jako když se šroubují žárovky) může znamenat nesouhlas s konkrétním názorem.
4. Otevřená dlaň: STOP, nesouhlas s dalším pokračováním.

Tiché signály jsou užitečné pro udržení řádu a efektivní komunikaci v kruhu, zejména pokud je důležité, aby více dětí mohlo vyjádřit svůj názor nebo reakci na danou situaci, aniž by došlo k přerušeni nebo narušení toku konverzace.

Tři otázky

Kde, kdy, s kým? Pokud chceme, aby kruh netrval příliš dlouho, necháme děti odpovědět pouze

na otázky: Kdy? Kde? S kým? Z těchto odpovědí se leccos dozvíme. Otázky můžeme také různým způsobem obměňovat. Např: **Co? Kde? Jak?**

Promenáda

Další aktivitou, která nám pomáhá urychlit ranní kruh a zároveň zapojit všechny děti, je promenáda. Děti sdílí své zážitky z víkendu tak, že se rozejdou po třídě a setkají se s někým, komu řeknou, co zažily. Potom se vrátí na místo a sdělí s námi povídání toho druhého. Děti se tím učí opravdu naslouchat tomu druhému a posilují krátkodobou paměť.

NAŠE ZKUŠENOSTI A POSTŘEHY

- Stane se, že ne každý kruh se povede. I to je součást učícího procesu. Pokud nám něco v práci v kruhu drhne, je dobré to pojmenovat, otevřít a s dětmi se snažit hledat řešení. Také je velmi důležitá pravidelnost a opakování. Nečekejme, že hned od začátku budou všechny děti vědomě naslouchat a reagovat.
- Co když dítě nechce na kruhu mluvit? Je to v pořádku. Už jen tím, že je v kruhu s námi, posiluje pocit vzájemnosti. Každé dítě má možnost se nevyjádřit a poslat slovo rovnou dál.
- Kruh a žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Kruh nabízí možnost, jak zapojit děti s OMJ. Když děti sdílí své zážitky nebo hodnotí svoji práci, dochází k tomu, že některé části vět se často opakují, např. O víkendu jsem..., Jednou z věcí, kterou jsem se naučil/a, je... Děti s OMJ postupně začnou těmto větám rozumět a časem, pokud se budou chtít zapojit, větu dokončí podle sebe.

A JAK KONKRÉTNĚ VYPADÁ TAKOVÝ DEN U NÁS VE TŘÍDĚ?

Ještě před začátkem vyučování jsem uvítala děti ranní zprávou obsahující křížovku, která odkazovala na téma dne – kamarádství. Po této ranní aktivitě jsme se vydali na kroužek.

Každý ranní kruh začínáme pozdravem, který si děti vytvořily samy. Navrhly, že se budou při pozdravu držet za ramena, aby jasně naznačily, že jsou všichni kamarádi.

Ráno se ve třídě schází 30 dětí, každé z nich prožilo začátek dne úplně jinak. Někdo v klidu posnídal, jiné dítě zaspalo, mělo roztržku se sourozencem, nemohlo najít své oblíbené tričko. Schází se skupina dětí s různou náladou, pocity a energií. Před námi tak stojí úkol, jak děti naladit, ▶

zastavit a ulehčit jim přechod z domova do školy. Poté jsme sdíleli naše zážitky, ke kterým děti přidávaly i svoje zkušenosti s kamarádstvím, odpovídaly na otázku, podle čeho se pozná dobrý kamarád. Děti si nejprve dané informace sdělily ve dvojici a teprve potom nám představily myšlenky spolužáka.

Tématem týdne bylo kamarádství, zabývali jsme se jím průřezově téměř všemi předměty. Při společné výuce dostaly děti za úkol přemýšlet o vlastnostech dobrého kamaráda a zapisovat je na kartičky. S pomocí těchto přidavných jmen jsme vytvořili společný pětílístek na téma kamarád. Po přestávce si děti vybírají, ve kterém centru aktivit budou pracovat.

V centru psaní spolupracují ve dvojicích, vytvářejí diagram přátelství, zamýšlejí se nad tím, co mají společného a co rozdílného se svým kamarádem, ve vědě a objevch se snaží ve skupině s určitým omezením, ale společnými silami postavit věž. V matematice zaznamenávají informace o spolužácích do tabulky nebo grafu, v ateliéru vytvářejí společný obraz. Ve čtení čtou příběhy o přátelství a vybírají stěžejní část, kterou zdramatizují.

Následuje hodnotící kruh, děti zde reflektují výsledky své práce, dávají si ocenění a doporučení. „Oceňuji, že jste se zapojili všichni. Doporučuji, aby byl váš obrázek vícebarevný.“ Na základě těchto doporučení od dětí jsme si společně stanovili kritéria úspěchu – do kresby se zapojují všichni, obrázek je přes celý papír, při malbě jsme použili alespoň 4 různé barvy..

Pomocí prvních konkrétních výstupů tak společně tvoříme kritéria, která nám v dalších dnech pomáhají v tom, jak mají děti postupovat, aby uspěly, ale i v efektivním hodnocení.

ZÁVĚR

V ranním a hodnotícím kruhu se děti učí komunikačním dovednostem, argumentaci, naslouchání, ohleduplnosti, přijímání a poskytování zpětné vazby. Kruh vytváří prostor, kde jsou si všichni rovni, buduje pocit sounáležitosti a dává možnost sdílet svůj názor a naslouchat ostatním.

Představily jsme některé možnosti, které nám práce s dětmi v kruhu otevírá. Pokud si nejste jisti, jak začít, doporučujeme se zajít podívat do třídy Začít spolu, kde kruh už nějakou dobu funguje.

Kdo se chce o programu Začít spolu dozvědět více, najde další informace v těchto textech:

Babanová, A. (2023). *Centra aktivit: cesta ke smysluplnému učení*. Praha: Step by Step ČR.

Chaloupková, R. (2023). *Když chybí kamarádi*, www.zacitspolu.eu/serial-zas-doma

Váňová Krejčová, V., a Poche Kargerová, J. (2003). *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál.

Váňová Krejčová, V. (2022). *Začít spolu v kostce: vzdělávací program pro 21. století*. Praha: Step by Step ČR.

Mgr. Olga Novotná (1973)

Vystudovala PedF MU v Brně. Pracuje na ZŠ jako učitelka, koordinátorka ŠVP, metodička programu Začít spolu a vedoucí metodického centra ZaS. Jejím velkým cílem se stalo šířit vzdělávání podporující individuální rozvoj, vzájemnou spolupráci a smysluplné učení.

Olga.Novotna@vejrostopa.cz

Mgr. Eliška Romo Sanchez (1994)

Vystudovala PedF MU v Brně. Už ve své diplomové práci se věnovala plánování center aktivit v programu Začít spolu. Dnes pracuje na ZŠ Brno jako učitelka ve třídě Začít spolu a působí jako juniorní lektorka programu Začít spolu.

